

Poslední díl knihy jedná o sdružstevnění veřejných podniků. Družstevnictví svou nekonečnou pružností vede k nové hospodářské společnosti, spočívající na svrchovanosti spotřebitele a jeho vedení. Je schopno proniknouti i do všech odvětví hospodářských monopolů a služeb veřejných, když již je mu zabráněno nahraditi je; zásady družstevní platí stejně v těchto monopolech a veřejných službách. Jedná se zde o zájem spotřebitele, jež nemohou hájiti obchodní komory, pokud v nich nebude vyhrazeno důležité místo družstevníkům a spotřebitelům; případně budtež zřízeny komory spotřebitelské. Rovněž i k řešení všech velkých otázek hospodářských — ať národních či mezinárodních, dlužno povolati vedle finančníků, diplomatů a průmyslníků spotřebitele. Družstevní myšlenka nastoluje novou hospodářskou společnost, ve které se odstraní zisk, prostředky výroby a směny stanou se společným vlastnictvím a kde spotřebitelé budou představiteli všeobecných zájmů. Jest proto dlužno, aby vnikla všude a založila nový svět větší sociální spravedlnosti.

Dr. L. Strnad.

DR. ERICH HERZ: DIE KONSUMGENOSSENSCHAFTEN IN DER TSCHECHOSLOWAKEI. »Orbis« A.—G. Prag 1932. Stran 121 + VI za Kč 20.—

Podati stručný, ale při tom přece jen přesný a pokud možno všestranně uspokojivý přehled družstevního hnutí spotřebitelského u nás od jeho prvních počátků v padesátých letech devatenáctého století až do doby nejnovější není prací nikterak snadnou. Nedostává se nám jednak právě pro dobu nejstarší vědeckých monografií o hospodářských a sociálně-politických poměrech v našich zemích a zejména v jednotlivých průmyslových oblastech, o myšlenkových prouděch a jejich představitelích, o něž by se mohl dnešní historik dělnického hnutí družstevního bezpečně opřít, jednak je v novější době spotřebitelské hnutí družstevní roztříštěno podle národnostní příslušnosti, politického smýšlení a náboženského vyznání svých stoupenců ve větší počet ústředí, tu sourodých onde nesourodých, větších a finančně soběstačných i menších a finančně nesamostatných, z nichž některá nemají zvláštních odborných listů a nevydávají ani výročních zpráv, z nichž by mohl odborník čerpatí potřebná data a fakta ke své práci. Podatilo-li se přes to dru Herzovi napsati o spotřebitelském hnutí družstevním v republice Československé monografií, jež vyhovuje celkem dobře vědeckým požadavkům zejména pokud jde o sociologické pojetí a zpracování příslušné látky, svědčí to o jeho úctyhodné péči, s níž sebral potřebný a často těžko dostupný materiál, o dostatečné odborné školenosti, s níž materií utřídil a úměrně rozčlenil do příslušných kapitol, a v neposlední řadě o vzácné objektivnosti, s jakou zaujal stanovisko i k otázkám dnes nejožehavějším.

Dr. Herz rozeznává ve vývoji našeho družstevního hnutí spotřebitelského čtvero období: počáteční tápání a poněmáhle ustalování od let čtyřicátých do konce století devatenáctého, zdravý růst a sílení od počátku století dvacátého až do světové války, dobu těžkých zkoušek a vítězné odolnosti v letech válečných a konečně nové období rozvoje a růstu, zápasů a vítězství na území samostatného státu. Informuje nejen dobře na základě statistických dat o celkovém stavu spotřebitelského hnutí družstevního u nás a o jednotlivých jeho ústředních revisních, obchodních a výrobních i úvěrních, ale seznamuje čtenáře i s naším družstevním zákonodárstvím, všímá si pozorně odborného tisku, jenž má vysokou úroveň a soustavné družstevní výchovy, dotýká se stručně protichůdných organizací živnostensko-obchodnických, upozorňuje na spotřebitelské úsilí vybudovati komory spotřeby a práce a uzavírá spis nabádavou kapitolkou o družstevní neutralitě. V dodatku připojil otisk stanov dělnického spolku ve Šternberku na Moravě z r. 1861.

Vedoucí činitele v družstevním hnutí a vlastně každý družstevník bez výjimky měl by se vážně zamyslet nad Herzovými závěrečnými slovy: »K úplnému odpolitování československého hnutí spotřebitelského nedojde snad nikdy. Jak jsem ukázal, vyvíjely se jeho ústřední organizace v těsné souvislosti s politickým stranictvím. Zdůrazňování politické tendence jest právě typickým charakteristickým znakem nejen družstevního hnutí spotřebitelského, nýbrž veškerého československého družstevního hnutí vůbec. Chtítí pozměnití tuto danou skutečnost bylo by marnou prací. — Pokud

zavládá mír v jednotlivých svazech, nedozná jejich hospodářská výkonnost žádné újmy, naopak bude jim na prospěch, půjdou-li družstevníci ruku v ruce s vůdci odborového hnutí a s vůdci stran (nejsou-li to už tak jako tak tytéž osoby), poněvadž se tím získá širší propagační základna. Objeví-li se však, a to je právě u politisujícího družstevního hnutí téměř nevyhnutelné, radikální proudy, pokoušejí-li se v jednotlivých družstvech při valných hromadách radikální skupiny terorizovat členy jiného smýšlení, stane-li se v nejkřiklavějším případě, že funkcionář družstva požaduje od nakupujícího člena průkaz o členství nikoli členskou knížkou, nýbrž legitimací strany, pak se dostáváme na scesti, které zavádí daleko od čisté družstevní ideje, od zásady solidární kooperace. Správy družstev, jež chtějí šetřit co nejvíce družstevní neutrality, nemají proti podobným proudům vždy snadné postavení. Jest jisto, že užší styk nebo dokonce opravdová trvalá součinnost mezi různými svazy musí zůstatí potud pouhým nespílnitelným přáním, pokud podobná kvašení budou sváděti vnitřní politiku jednotlivého svazu stále s klidné dráhy organického vývoje«. (Str. 120).

Herzova práce je nejen skutečným obohacením chudé domácí literatury družstevní, nýbrž i vítaným a potřebným spisem propagačním.

A. Klím.

CHARLES GIDE (1847—1932). Paris, Revue des études coopératives. No 43, Avril-juin 1932.

Revue des études coopératives věnovala jedno číslo památce svého zakladatele Charlesa Gida, který zemřel 12. března t. r. — *W. Oualid* píše zde o Gidovi jako národohospodáři a sociálním autoru. V posledních padesáti letech měl Gide největší ohlas a vliv z francouzských národohospodářů: stačí připomenout úspěch jeho »Zásad národního hospodářství«, jež vyšly francouzsky v 26 vydáních a byly přeloženy do 18 jazyků. Tento úspěch měl Gide hlavně proto, že nebyl nikdy dogmatický, nýbrž hledal zásady národního hospodářství v životě národů a snažil se uvést do národního hospodářství lidský a mravní prvek, o něž se klasičtí národohospodáři nestarali. Gidovi není předmětem národního hospodářství abstraktní pojem člověka, homo oeconomicus, bez masa a života, nýbrž naopak složitá bytost, vedená nejen svými zájmy, nýbrž i svým přesvědčením. Dokonce i lidské zájmy jsou četné: nejen zájem zisku, nýbrž i zájem o volný čas (zkrácení pracovní doby), zájem o neodvislost (boj proti námezdní soustavě), zájem o bezpečnost (sociální pojištění). Osobní zájem pak dnes stále ustupuje zájmům celku. Proto Gidovu národohospodářskou teorii vede hlavně snaha po hospodářské psychologii. Základem hodnoty je mu užitek, který se stanoví potřebami lidí. Tak se stává spotřeba cílem hospodářské činnosti. Avšak spotřebitel, který by měl hrát velikou úlohu v hospodářském životě, je vykořisťován výrobcí, kteří jsou dobře organizováni. Současný sociální řád je založen na výrobě, nikoli na spotřebě, čili jinými slovy slouží individuálním ziskům, nikoli sociálním potřebám. Gide tvrdí naproti tomu, že je třeba postavit pyramidu hospodářského života nikoli na nestálou špičku výroby, nýbrž na solidní širokou základnu spotřeby. Výroba bude vyrábět jen na objednávku a nedojde k nadprodukcí, krisím a nezaměstnanosti.

Za základ této nové sociální organizace pokládá Gide solidaritu. Proti socialismu ponechává některé zásady dnešního řádu: vlastnictví, dědické právo, právo volně nakládati se svým jměním, ale zmírňuje nerovnosti mezi lidmi pouty dobrovolné solidarity. Je pro spravedlnost a mravnost v hospodářském životě, pojmy to, které scházejí podle Gida klasickým národohospodářům. Chce jich dosáhnout, jak již bylo řečeno, dobrovolnou solidaritou, ale kde by ta nestačila, je i pro zásah státu, který má zákony chránit slabé před vykořisťováním nebo nutit k solidaritě. Neboť stát je vlastně nejstarším a nejmocnějším projevem lidské solidarity. Má právo vnucenou solidaritou připravovat cestu budoucí solidaritě dobrovolné.

Bernard Lavergne napsal úvahu o Gidovi jako zakladateli družstevní nauky spotřeby. Ukazuje, že až do Gida nebylo pravé družstevní nauky spotřeby. Owen, Fourier, Stuart Mill mají místo ní jen pojmy správných cen, normálních mezd a podílu na zisku. Až do 1885 mělo družstevnictví velmi skromné cíle a přisluhovalo liberalismu. Teprve Gide od r. 1889 postavil je na zcela nový základ